

УДК 274/278(437.3)''14/16''

Александар Рандин*

Трнава, Словачка

ИСТОРИЈСКА АРГУМЕНТАЦИЈА КАО ПРОПАГАНДНО ОРУЂЕ ЗА ЧЕШКУ РЕФОРМАЦИЈУ (Јан Амос Коменски и његова „Кратка историја словенске цркве”)

Сажетак

Реформација и њен доминантни феномен, Хусистичка револуција, једна је од кључних ера у чешкој историји. Њено проучавање је зрео научни правац и има обимну историографију, у оквиру које постоји низ двосмислених приступа, дискутабилних проблема и хипотеза, као и изванредан баласт стереотипа и априорно прихваћених постулата који су се развили захваљујући традицији истраживања. Важну улогу у процесу промовисања идеја чешке реформације имала је историјска аргументација, која се најјасније испољила у стваралачком наслеђу Ј.А. Коменског.

Кључне речи: Чешка, реформација, Ј.А. Коменски, историјски аргумент

* Универзитет Светих Кирила и Методија

У општем погледу на проблематику, аутор полази од концепта „прве и друге реформације“, као и њој одговарајућих теорија „раних револуција“ и „Konfessionsbildung“. У њиховој оптици, европска реформација није сажета у протестантизам 16. века, није хијерархизована на „предреформацију“ и заправо „реформацију“, већ је то јединствен процес у контексту кризног доба друштвених, пословно-политичких, верских сукоба отприлике од друге половине 14. до средине 17. века. Овакав приступ не значи нивелисање различитих трендова и праваца реформације, већ поставља проблем инсценације и типологије. Две историјске фазе реформације (валденско-виклифистичко-хусистичка и протестантска) тумаче се не само хронолошки, као два реформаторска концепта који се међусобно замењују, већ и као структурно-типолошки модели који могу да постоје истовремено.

Епоха чешке реформације (15. - средина 17. века) почиње хусизмом и хусистичком револуцијом и представља динамичан и континуиран процес развоја и трансформације хусизма у две његове главне верзије: умереној (Јан Хус, Јакоубек из Стрибра, прашки утракизам) и радикални (револуционарни Табор, Заједница чешке браће). Њена прва етапа завршава се Кутнохорским верским миром 1485. године. Следећи период је одређен садејством са растућим протестантизмом, када је чешка реформација бранила свој идентитет, балансирајући између римске Сциле и Харибде из Витенберга. Ова гледишта су развили из различитих позиција и у различитом степену Ф. Граце, К. Крофт, Р. Каливода, А. Молнар, Н. Реихтров, Ф. Сеибт, В. Еберхард, З.Д. Давид и други. Препознајући велики утицај лутеранизма и калвинизма, они су истицали оригиналност, идеолошку нестерилност и одрживост и утракизма, као и „братске“ доктрине, њихову способност да се радикализују у континуитету са хусизмом револуционарне ере.¹

1 Исправно би било приметити да овакав приступ питању континуитета реформског процеса у Чешкој у периоду између хусистичке револуције и Тридесетогодишњег рата није у „мејнстриму“ историографије. До данас преовлађује мишљење да је у другој половини 15. века хусизам у његовој утраквистичкој верзији опао, и да је само Заједница чешке браће у извесној мери сачувала право хусистичко наслеђе. Са почетком протестантске реформације 16. века дегенерисани утракизам је лако победио и апсорбовао лутеранизам, а Заједница је прошла постепено, али неизбежно калвинизацију. То је, у ствари, реч о дисконтинуитету у развоју чешке реформације.

Одредивши своје историографске преференције, желео бих да се фокусирам на „други живот Хусита“, у којем су хусистичку традицију усвојили многи политички и друштвени покрети, организације и идеолошки концепти који су проблеме свог савременог света пројектовали на стварност далеког реформаторског доба, користећи их у полемикама и политичкој пропаганди. Истакнути чешки историчар и политичар Зденек Неједли једном је с правом приметио: „Реци ми како судиш о хусизму, па ћу ти рећи ко си“.² Тако је у 19. веку актуелизовање Хуса и хусистичког покрета постало претежно дело чешког националног покрета, који је деловао као симбол борбе за националну слободу и идентитет. Хусистичка традиције и симболи огледали су се у називима јединица и униформи чехословачких легија, које су се бориле за независност своје домовине на фронтима Првог светског рата у Русији, Француској и Италији. Прва Чехословачка република учинила је хусистичку традицију важним делом своје државне идеологије. Чехословачки комунисти су се већ у међуратном периоду изјашњавали о својој привржености хусистичком наслеђу, а после 1948. године су потпуно „овладали“ њиме, тумачећи хусистичку револуцију искључиво као класни сукоб.³ А у наше

Подробнее см.: Рандин А.В. Чешская и немецкая Реформация (некоторые аспекты взаимодействия) // Славяно-германские исследования. Т. 1-2. М., 2000. С. 147-149; Кроме указанных здесь работ см. также: David Z.D. Nalezení střední cesty. Liberální výzva utrakvistůŘímu a Lutherovi. Praha, 2012.

2 Nejedlý Z. Spor o smysl českých dějin. Praha, 1914. S. 29.

3 К различным аспектам этой проблематики см.: Černochová, J. Reflexe Jana Husa v díle T.G. Masaryka // Šimsa, M. (ed.) Interpretace a kritika díla Jana Husa. Ústí nad Labem, 2016. S. 141-155; Čornej, P. Lipanskéozvěny. Praha, 1995; Čornej, P. Světla a stínyhusitství (událostí-osobnosti-texty-tradice). Praha, 2011; Čornej, P. a kol. Praha Husova a husitská. Praha, 2015; Čornej, P. Jan Hus v proměnáchšestistoletí //Studiatheologica. 2015. 17. Č.4. S. 19-35; Čornej, P. «Tábor ja náš program...» (Masarykova návštěva v Táboře 25. Března 1920) // PetrČornej. Historici. Historiografie a dějepis. Studie,črty,eseje. Praha,2016. S. 173-201; Čornej, P. Křesťanův Nejedlý (s malým doplněním) // PetrČornej. Historici. Historiografie a dějepis. Studie,črty,eseje. Praha, 2016. S.320-332; Čornej, P. Kořeny sporu o smysl české minulosti // PetrČornej. Historici. Historiografie a dějepis. Studie,črty,eseje. Praha,2016. S. 140-172; Górný, M. «Husitské revoluční hnutí» v české historiografii stalinského období // Husitský Tábor. Sborník Husitského muzea. Suppl.2. Tábor,2004. S. 129-146; Kardoš, R. Jan Hus okemsvobodnéhozednářství v čase prvorepublikovém // Šimsa, M. (ed.) Interpretace a kritika díla Jana Husa. Ústí nad Labem, 2016. S. 156-174;Kavka, F. Husitská revoluční tradice. Praga, 1953;Kejř, J. Husův proces. Praha, 2000;Kořalka, J. Pojetí dějin husitství v ideologicko-politické argumentaci československých komunistů v letech 1934-1936 // Husitský Tábor 1. 1978. S. 79-97; Kořalka, J.: Druhý život husitství // Vybíral, Z. (ed.).

време, популарно политичко новинарство је препуно бројних антиисторијских актуелизација хусистичког доба, повезаних, с једне стране, са текућим 600-годишњим хусистичким јубилејима, а с друге стране, са таласом међународног тероризма. Хусити се поред са „дихадистима“ Исламске државе, а Јосиф Стаљин се појављује као реинкарнација Јана Жижке!⁴

Међутим, „други живот Хусита“ није само феномен модерног и новијег времена, он је почео истовремено и паралелно са његовим првим аутентичним животом и дуго се развијао у оквиру две супротстављене непомирљиве оцене, већ на основу заједничког хришћанског схватања историје. Програм чешке реформације у почетку је имао наднационални и надржавни универзалистички карактер, што није искључивало изражени чешки месијанизам⁵, тј. уверење да су управо Чеси изабрани народ којима је Бог открио право значење „закона Божијег“

Husité. Na ceste za poznaním husitského středověku. Slova-obrazy-veci. Tábor, 2011. S. 95-117; Kotyk, J. Spor o revizi Husova procesu. Praha. 2001; Krejčí, P. Posledních sto padesát let druhého života m. J. Husa neb od Masaryka po Duku // Šimsa, M. (ed.) Interpretace a kritika díla Jana Husa. Ústí nad Labem, 2016. S. 186-201; Křestán, J. Zdeněk Nejedlý. Politik a vědec v osamění. Praha-Litomyšl, 2012; Lapteva, L.P. Ruská historiografie husitského hnutí v poslední čtvrtině 20. Století // Husitský Tábor. Sborník Husitského muzea. Suppl. 2. Tábor, 2004. S. 149-161; Lysý, M. Medzi prijatím a zatracením. Jan Hus a husitské hnutie z pohľadu konfesijných predsudkov na Slovensku // Smrčka, J. Vybíral. Z. (eds). Jan Hus 1415 a 600 let poté. Husitský Tábor. Suppl. 4. Tábor, 2015. S. 355-363; Mečkovský. R. Katolická církev a moderní bádání o Janu Husovi // Sacra aneb Rukověť religionistiky. 3. Č. 1. S. 25-44; Nodl, M. Dějepisectví mezivědou a politikou. Úvahy o historiografii 19. a 20. Století. Praha, 2007; Novotný, R., Šámal, P. a kol. Zrození mýtu. Dva životy husitské epochy. K počtĕ Petra Čorneje. Praha, 2011; Pánek, J. Historici mezivědou a vědní politikou. Pardubice, 2016; Polc, J.V. Jan Hus v představách šestistaletí a veskutečnosti. Olomouc. 2015; Rak, J. Bývali Čechové (české historické mýty a stereotypy). Jinočany, 1994; Randák, J. V zářrudého kalicha. Politika dějin a husitská tradice v Československu 1948-1956. Praha, 2016; Randin, A. Husitská problematika v modernej slovenskej historiografii // Smrčka, J. Vybíral. Z. (eds). Jan Hus 1415 a 600 let poté. Husitský Tábor. Suppl. 4. Tábor, 2015. S. 365-370; Soukupová, B. Místo husitské tradice v moderní české společnosti: základní kámen národní identity? // Pamĕť – Národ-Mensiny-Marginalizace-Identity I. Praha, 2013. S. 9-40; Šmahel, F. Jan Hus. Život a dílo. Praha, 2013; Zilinský. B. Výchov husovské tradice // Vybíral, Z. (ed.). Jan Hus 1415/2015. Tábor, 2015; Lapteva, L.P. Ян Гус в освещении русской историографии столетий // Smrčka, J. Vybíral. Z. (eds). Jan Hus 1415 a 600 let poté. Husitský Tábor. Suppl. 4. Tábor, 2015. S. 343-353; Рандин, А.В. Гуситская традиция и становление чешской национальной идеологии // Истоки чехословацкой государственности. Минск, 2018. С. 148-162.

4 См., например, дискуссию к статье «Глобальный терроризм и единственное лекарство от террора», переведенной с русского языка на словацкий и опубликованной на чешском портале leva-net. webnode.cz 13.07. 2017 (Globálny terorizmus a jediný liek na teror)

5 Urbánek, R. Český mesianismus ve své době hrdinské // Z husitského věku. Praha, 1957. S. 7-28.

и „спасоносних” правила праведног живота, у складу са којима су Хусити намеравали да реформишу читаву хришћанску цркву, убеђивањем или силом оружја. Символ покрета, Јана Хуса, његови следбеници у Чешкој, а касније и европска протестантска реформација у почетку су доживљавали као мученика и новог свеца. Јасно је да је оптика католичке Европе била дијаметрално супротна, у очи којима су Хус и његове присталице изгледале као јеретици достојни пакленог пламена. Схвативши то, Хусити су, иако су били уверени у самоочигледност својих идеја, посветили велику пажњу њиховој пропаганди⁶, неуморно тражећи да организују ауторитативну јавну дискусију у којој су намеравали да докажу свој случај целом хришћанском свету.

Полемички и пропагандистички ентузијазам није ослабио ни у наредним фазама развоја и еволуције чешке реформације. Са ове тачке гледишта, пажњу привлачи монументални лик Јана Амоса Коменског (1592-1670), светски познатог учитеља, који ће нас заинтересовати за своју другу инкарнацију – „Сениор“ Заједнице чешке браће и највећи мислилац чешке и европске реформације, штавише, у контексту гледишта познатог чешког филозофа и хузитолога Роберта Каливоде.

Развијајући модел чешке реформације као идеолошког система, веровао је да је овај феномен идентичан „концепту историјског трансформисања и развоја гусизма.“ Филозофски и теолошки систем Ј.А. Коменског сматра се једном од фаза у еволуцији хуситичке идеје. Штавише, према Р. Каливоди, управо у делатности и раду Коменског „хуситизам у ширем смислу речи“, тј. Чешка реформација се ближи крају.⁷ Идеја је свакако контроверзна, многи истраживачи су опрезнији у својим проценама⁸, а неки су били веома критични према овом концепту⁹.

6 Достаточно вспомнить знаменитые «гуситские манифесты», обращенные ко «всему христианству». См.: Husitské manifesty. Praha, 1986.

7 Kalivoda R. Husitství a jeho vyústění v doběpředbělohorské a pobělohorské in: Husitská epocha a J.A. Komenský, Praha 1992. S. 9, 18.

8 Molnár A. Pohyb teologického myšlení. Praha, 1982. S. 306-308, 326-328; Popelová J. Filozofie Jana Amosa Komenského. Brno, 1986. S. 225.

9 Наиболее резко против взглядов Р. Каливоды высказался Петр Чорней: Husitský Tábor, 6-7, 1984. S. 514-516

Међутим, веома је плодносно да би се разумело како је сам Коменски решио питање континуитета идеолошког развоја чешке реформације.¹⁰

Са ове тачке гледишта, пажњу привлаче историјска дела Ј.А. Коменског. Овде ћемо се посебно задржати на његовој „Краткој историји словенске цркве“¹¹, која је по својој природи посебно интересантна у погледу теме наведене у наслову чланка. Чињеница је да „Кратка историја“ није самосталан научни рад, већ својеврсни историјски увод у ново издање црквене повеље Заједнице чешке браће, коју је Коменски извео у Амстердаму 1660. године.¹² Публикација је била намењена за страног читаоца, поставила је себи за циљ да представи Заједницу као протестантску Европу, не само да истакне њено место у општем развоју Цркве, већ и да покаже њену посебну мисију и „заслуге“. Дакле, пред нама није критички есеј о историји чехобратске заједнице, већ дело првобитно апологетског и пропагандистичког карактера. О томе сведочи избор материјала. Аутор се фокусира само на најзанимљивије, за странце, и са његовог становишта највредније тренутке у историји своје „цркве“, главну пажњу посвећује њеним односима са европским реформским покретом и контактима са духовним вођама „евангелистичке цркве“ свет“, док унутрашњи развој Заједнице чешке браће, праћен озбиљним сукобима, остаје ван његовог видокруга. Излагање у „Краткој историји“ није засновано директно на историјским изворима, већ је састављено од фрагмената који су готово дословно позајмљени из до тада познатих радова о историји Заједнице, који су понекад допуњени подацима из необјављених рукописа.¹³ Овај метод

10 Я.А. Коменскому посвящена огромная историография. Отметим лишь некоторые принципиально важные публикации, которые содержат и обширную библиографию: Lexikon české literatury, 2/II. Praha, 1993. S. 812-820; Kumpers J. Jan Amos Komenský. Poutník na rozhraní věků. Ostrava, 1992; Polišínský J. Komenský. Muž labyrintů a naděje. Praha, 1996.

11 Komenský J.A. Stručná historie církve slovanské. Praha, 1941

12 Общую характеристику труда см.: Krofta K. O bratrském dějepisectví. Praha, 1946. S. 189.

13 Одним из главных сочинений, из которых черпался материал, является «История о тяжких гонениях церкви чешской» (Komenský J.A. Historie o těžkých protivenstvích církve české. Praha, 1952), автором которой был сам Коменский (по крайней мере, он себя таковым считал). Подробнее см.: Рандин, А.В. Гуситская эпоха глазами Яна Амоса Коменского // Historické štúdie, Bratislava, 2013. S. 138-143.

рада, који се оштро разликује од наших представа о научној историографији, Коменски је изабрао сасвим свесно. У једном од завршних параграфа „Кратке историје словенске цркве“, он искрено објашњава свој циљ: „Можда ће некоме пасти на памет: а овде вам није изречено много похвала, па ћу ја одговорити: ми нисмо дали своје похвале, само смо се присетили како су нас други оценили... Сврха толиких сведочанстава која су овде дата није била за нас ништа друго него да охрабримо побожне читаоце да пажљиво прочитамо нашу књигу како бисмо боље разумели да ли наша дела заслужују тако велику похвалу од тако великих људи...“¹⁴

Дело Коменског се састоји од 135 поглавља или, боље речено, прилично кратких пасуса, који хронолошки покривају време од настанка хришћанства, када је „...светлост јеванђеља била... од самих апостола распрострањена по целом свету до краја земље...“¹⁵, све до пораза чешког протестантског устанка против Хабзбурга 1618-1620-их и потоњег протеривања и постепеног пропадања Заједнице чешке браће.

Тако Јан Амос Коменски прати судбину своје „цркве“ у контексту „светске“ хришћанске историје, на „невероватним путевима божанског провиђења“.¹⁶ Дотаћи ћемо се само једног – „словенског“ и истовремено „православног“ аспекта његовог расуђивања. Коменски разматра питање настанка Заједнице чешке браће у тесној вези са ширењем хришћанства међу осталим словенским народима. Божанска промисао „... нарочито се јасно испољила... у оснивању цркава код словенских народа (који насељавају, докле год поглед сеже, источне крајеве Европе); имали су посејано семе јеванђеља већ у време апостола...“¹⁷, о чему сведочи, по Коменском, словенски превод јеванђеља, који је наводно направио св. Јероним Стридонски.¹⁸ „И тако међу европским народима први су били Словени, којима је поверена

14 Komenský J.A. Stručná historiecírkve slovanské.S. 87-88.

15 Komenský J.A. Stručná historiecírkve slovanské.S.22.

16 Komenský J.A. Stručná historiecírkve slovanské.S. 21.

17 Komenský J.A. Stručná historiecírkve slovanské. S. 22.

18 Komenský J.A. Stručná historiecírkve slovanské. S. 22. Обзѣтом и другихошибочныхутвержденияхКоменскогосм. ниже.

реч Божија на њиховом матерњем језику.“¹⁹ Истовремено, аутор наглашава да су Словени већ у ранохришћанско време „искусили одбојност према иконопоштовању“.²⁰

Коменски укратко оцртава главне прекретнице у постепеном покрштавању појединих словенских народа као резултат деловања Тирила и Методија, „архијереја грчких, али који говоре и словенским језиком“²¹: прво Бугари и други балкански Словени, затим становништво Велике Моравске и Чешке, као и Пољаци. И на крају, „Руси и Московљани (такође словенски народи) су сви прешли у хришћанство (980. године), када је сестра цара Василија, Ана, дата за жену Владимиру, кијевском кнезу“.²²

У погледу наше теме посебно је занимљиво тумачење овог процеса код Коменског: „Одавде је очигледно да су сви ови народи преобраћени трудом источне цркве и да су по грчком обичају приведени у хришћанство; укључујући и чешки народ“.²³

Затим се Јан Амос фокусира на чешки верски развој, супротстављајући Чехе папском престолу: „Али папа је већ тада задирао у цркве целог света и неуморно тражио начине да их потчини... Од тада је чешка црква водила беспштедну битку са римском; римска је насадила чешкој јарам свог сујевејера²⁴, а чешка га је тврдоглаво одбацивала све до нашег несрећног доба, када је побеђена“.²⁵

Коменски прати развој хусистичке идеологије, говори о унутрашњем раслојавању и диференцијацији реформског

19 Komenský J.A. Stručná historiecírkve slovanské. S.23.

20 Komenský J.A. Stručná historiecírkve slovanské. S.23

21 Komenský J.A. Stručná historiecírkve slovanské. S.24.

22 Komenský J.A. Stručná historiecírkve slovanské. S. 24.

23 Komenský J.A. Stručná historiecírkve slovanské. S.24.

24 В ряде мест «Краткой истории» автор конкретизирует, что он понимает под «суевериями». Речь идет о богослужении на латинском языке, целибате, индульгенциях, пресуществлении святых даров, «кошунственном» причащении мирян «под одним видом» и других вопросах, которые чешская реформация решала принципиально иначе. См.: Komenský J.A. Stručná historie církve slovanské. S.25-26.

25 Коменский однозначно характеризует эти амбиции как проявление злой дьявольской воли: «Зарю спасения Чехии тяжело перенося, враг спасения, сатана, напряг все свои силы». См.: Komenský J.A. Stručná historiecírkveslovanské. S.24-25.

покрета, за који се ипак показало да је у стању да развије заједнички програм (тзв. Четири прашка члана) и одбрани га у оружаног борби против спољне интервенције. Много пажње је посвећено тешком трагању за компромисом и путевима суживота са католичком Европом у другој половини 15. века и посебно болном процесу формирања Заједнице чешке браће, која је одлучила да се одвоји од „лажних хусита“ (умерени прашки утраквисти), организационо се потпуно одвојили од Рима и оснује независну цркву, која је тада заузела достојно место у општеевропској реформацији 16-17. века.²⁶

Говорећи о спољним утицајима и односима који су били важни за развој чешке реформације, Коменски детаљно пише о Виклифу, Валдензијанцима, Еразму Ротердамском, Мартину Лутеру, Калвину и другим реформаторима. Важно је, међутим, да „словенски“ контекст и општа тема источног хришћанства практично нестају²⁷, мада не у потпуности.

Нарочито помиње многообећавајући, али недовршени пројекат споразума између утраквиста и грчке цркве: „Године 1450. у Прагу је одржан Сабор сталежа и синод свештенства; овде ... упућен је апел грчкој цркви и послани су посланици са писмима у Цариград. Грци су слушали главне одредбе учења од гласника, радовали се међусобном договору, писали писмо Чесима и учвршћивали их у вери, додајући им обећање да

26 Среди специальной литературы о гуситской эпохе и Общине чешских братьев отметим лишь наиболее важные обобщающие труды: Šmahel, F. Husitská revoluce. 1-4. Praha, 1993; Čornej. P. Velké dějiny země Koruny české. Sv. V (1402-1437). Praha-Litomyšl, 2000; Cermanová, P., Novotný, R., Soukup, P. (eds.) Husitské století. Praha, 2014; Čornej. P. Husitská revoluce. Stručná historie. Praha, 2021; Muller, J. T., Bartoš, F. M. Dějiny jednoty bratrské I. Praha, 1923; Řičan, R. Dějiny Jednoty bratrské. Praha, 1957; Halama, J. Sociální učení českých bratří 1464-1618. Brno, 2003; Halama, O. Otázka svatých v české reformaci. Brno, 2002.

27 Карактеристично је да, одајући почаст једном од „отаца“ чешке реформације, мајстору Јерониму Прашком, који је „с истом отвореношћу побијао грешке на универзитету, као Хус у храму“, Коменски види његову посебну заслугу у чињеница да се „вратио из Енглеске, донео са собом књиге Виклифа. См.: Komenský J. A. Stručná historie církve slovanské. S. 30. При этом он ни словом не упоминает о известной поездке Иеронима в православные области Великого княжества Литовского и о его интересе к восточному христианству. О Иерониме Пражском подробнее см.: Šmahel, F. Život a dílo Jeronýma Pražského. Praha, 2010; Pavlíček, O. (ed.). Jeroným Pražský. Středověký inyelektuál, mučedník české reformace a hrdina národní tradice. Praha, 2018. Многочисленные Коменский уделяет распространению «братского» учения в Польше и Литве, но никак не акцентирует, что речь идет о славянских странах.

ће рукоположити свештенике“.²⁸ Али убрзо (1453) Турци су заузели Цариград, а идеја о својеврсној унији изгубила је на важности због објективних околности.

У Прагу су се појавила два бегунца из Византије, којима је приређен срдачан дочек и чак им је дозвољено да врше богослужења. „Истовремено, показало се да је, на исти начин, њихова чистота вере била препуна сујеверја“.²⁹ Као што видите, Коменскова оцена грчког православља се мења дијаметрално, а ово није појединачни или случајни пример.

Пратећи процес формирања Заједнице као самосталне црквене организације, Коменски више пута наглашава да су се „браћа“ трудила да то избегну, схватајући да крше принцип „апостолског прејемства“ и да би неминовно били оптужени за раскол и жељу за стварање секте.³⁰ Стога су 1486. године „... да би бар пред Богом ... очистили своју савест од прекора у расколу ... себи су установили правило: ако Бог још игде буди побожне учитеље и обновитеље цркве, придружиће им се...“.³¹

У потрази за истинском црквом, „браћа, видећи да им замерају за раскол, ... послаше четири човека (Лукаша из Прага, Мареша Коковца, Мартина Кабатника и Кашпара из Марке) да негде потраже неки народ који чисто служи Христу, коме би могли... да се придруже као истинској Цркви Христовој... Први је био да истраже Грчку, други Московије и руске земље, трећи Тракију и Бугарску, четврти Азију, Палестину и Египат. Сви су они по повратку кући могли само да пријаве општу и велику корупцију, а да се хришћани, авај, даве у пороцима и сујеверима“.³²

28 Komenský J.A. Stručná historie cirkve slovanské. S.39.

29 Komenský J.A. Stručná historie cirkve slovanské. S.39.

30 Треба истаћи да су општехришћанско начело „изван цркве нема спаса“ и императив „јединство вере“ задржали своју нормативну снагу и за реформаторе. Црквени раскол, раскол никако није био њихов почетни и свесни циљ. Али у исто време, реформација је изнела концепт „праве цркве“, заснован на теорији предестинације (предестинације спасењу). Знак-услов припадности овој цркви је поштовање „закона Божијег“, оличеног у Светом писму. Подробнее см.: Рандин А.В. Чешская и немецкая Реформация (некоторые аспекты взаимодействия) // Славяно-германские исследования. Т. 1-2. М., 2000. С. 143-147

31 Komenský J.A. Stručná historie cirkve slovanské. S.47.

32 Komenský J.A. Stručná historie cirkve slovanské. S.47.

Завршавајући свој рад, Јан Амос Коменски је сматрао потребним да још једном истакне: „Али и цркве других словенских народа у наше време нису у најбољем положају, или су с једне стране угњетене папским јармом, а с друге стране Турцима, или су преплављене разним сујевејрјима грчке цркве“.³³

И тек суочена са озбиљном неопходношћу, Заједница „видећи кога треба избегавати, а немајући кога да следи“³⁴, доноси коначну одлуку да раскине са црквеном хијерархијом.

Дакле, „Кратка историја словенске цркве”, бар у свом „православно-словенском” аспекту, типично је дело „братске” историографије, односно отворено тенденциозно дело, „очигледно намењено да докаже ваљаност становиште одређене партије и оправда своје поступке кроз детаљан опис борбе која је вођена против других партија“.³⁵ Познати су значајни недостаци овог есеја у погледу поузданости изнетих чињеница.³⁶ Али са наше тачке гледишта, они нису од фундаменталног значаја, будући да се „Кратка историја не може сматрати делом о историји Чешке реформације и Заједнице чешке браће. Напротив, чињеничне нетачности, природа састављања, намерни пропусти или истицање омогућавају боље разумевање општег виђења, разумевања и оцене аутора описаних догађаја у које би желео да убеди читаоца. Када Јан Амос Коменски покушава да покаже дубоке историјске корене чешке реформације, он радо истиче карактеристичне црте источног хришћанства: ранохришћански идеал, порицање папског примата, иконопоштовање и целибат, наглашава причешће мирјана на оба начина, прихваћено у православној средини, и богослужење на матерњем језику. Када треба да докаже да „браћа“ нису расколници и секташи, већ, напротив, представљају истински хришћанску цркву, он се не устручава

33 Komenský J.A. Stručná historie cirkve slovanské. S.86.

34 Komenský J.A. Stručná historie cirkve slovanské. S.39.

35 Krofta K. O bratrském dějepisectví. S.8

36 Грешке и нетачности које је направио Коменски детаљно је анализирао Ј. Хендрих у уводу и напоменама уз објављивање његовог превода „Кратке историје” на чешки језик, који се користи у предложеном чланку.

да тврди да су све традиционалне црквене организације, укључујући и православље, далеко одступиле од јеванђељских норми и да су заглибиле у „сујеверје“.

С обзиром на ауторитет и званичан положај чешког мислиоца у чешкој братској заједници, има разлога да се верује да се не ради само о његовим субјективним оценама, већ у великој мери и о „примењеном“ односу према историјској грађи усвојеном у Заједници чешке браће.

С руског превела Татјана Вучинић-Маљевић

Alexander Randin

**ISTORICAL ARGUMENTATION AS A
PROPAGANDA TOOL FOR THE CZECH
REFORMATION**

Annotation

Hussite revolution in the Czech lands was one of the key elements in the process of European reformation and one of the most crucial periods of Czech History. Its study is a mature scientific direction and has an extensive historiography, within which there are a number of ambiguous approaches, debatable problems and hypotheses, as well as a certain ballast of stereotypes and a priori accepted postulates that have developed due to the research tradition. An important role in the process of promoting the ideas of the Czech Reformation was played by historical argumentation, which was most clearly manifested in the creative heritage of J.A. Comenius.

Keywords: Czech lands, Reformation, J.A. Komenský, historical argumentation

ЛИТЕРАТУРА

Рандин А.В. Чешская и немецкая Реформация (некоторые аспекты взаимодействия) // Славяно-германские исследования. Т. 1-2. М., 2000.

David Z.D. Nalezení střední cesty. Liberální výzva utrakvistůŘímu a Lutherovi. Praha, 2012.

Čornej. P. Velké dějiny zemí Koruny české. Sv. V (1402-1437). Praha-Litpmyšl, 2000.

Kalivoda R. Husitství a jeho vyústění v doběpředbělohorské a pobělohorské in: Husitská epocha a J.A. Komenský, Praha 1992.

Komenský J.A.Stručná historie církve slovanské. Praha, 1941.

Krofta K. O bratrském dějepisectví. Praha, 1946.

Molnár A. Pohyb teologického myšlení. Praha,1982. S. 306-308,326-328;Popelová J. Filozofie Jana Amosa Komenského. Brno, 1986.

Nejedlý Z. Spor o smysl českých dějin. Praha, 1914.

Šmahel, F. Husitská revoluce. 1-4. Praha,1993.

Urbánek, R. Český mesianismus ve své době hrdinské // Z husitského věku. Praha, 1957.